

ANKARA ÜNİVERSİTESİ
ASYA-PASİFİK ÇALIŞMALARI
UYGULAMA ve ARAŞTIRMA MERKEZİ (APAM)

ANKARA UNIVERSITY
ASIA-PACIFIC RESEARCH CENTER (APAM)

Türkiye'de Tayvan Çalışmaları - II (Tarih, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler)

土耳其 & 臺灣

Taiwan Studies in Turkey - II (History, Economy & International Relations)

Yayına Hazırlayan
Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR

Ankara, 2019

Para ile Satılmaz

Türkiye'de Tayvan Çalışmaları - II
(Tarih, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler)

土耳其 & 臺灣

Taiwan Studies in Turkey - II
(History, Economy & International Relations)

ISBN: 978-605-136-455-1

Ankara Üniversitesi Basımevi
<http://basimevi.ankara.edu.tr>

Para ile Satılmaz

Türkiye’de Tayvan Çalışmaları - II (Tarih, Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler)

Taiwan Studies in Turkey - II (History, Economy & International Relations)

Yayına Hazırlayan
A. Merthan DÜNDAR

Ankara • 2019

Ankara Üniversitesi Yayınları No: 657
Asya-Pasifik Çalışmaları Uygulama ve Araştırma Merkezi
APAM Yayınları: 5

ISBN: 978-605-136-455-1

Yazarların görüşlerinin sorumluluğu kendilerine aittir.

Baskı Yeri:
Ankara Üniversitesi Basımevi
İncitaşı Sokak No: 10 06510 Beşevler / ANKARA
Tel: (0312) 213 66 55
Basım Tarihi: ??/??/2019

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. A. Merthan DÜNDAR	
TAKDİM	v
Ekselans Yaser Thai-hsiang CHENG	
SUNUŞ	vii
Prof. Dr. Z. Kenan BİLİCİ	
<i>Tayvan '92-'93: "Yengeç Dönencesi Anıları"</i>	1
Dr. Öğr. Üyesi Kubilay ATİK	
<i>Tayvan'ın Dongning Krallığı</i>	9
Dr. Öğr. Üyesi Gonca Ünal CHIANG:	
<i>Son Filozof: Tayvanlı Shi Zuocheng ve Eseri</i>	27
Öğr. Gör. Ayşe ÖZTÜRK	
<i>Sun Yat-sen'in Xinhai Devrimine Yön Veren Üç Halk İlkesi Sanminzhuyi</i>	45
Büyükelçi (E) Prof. Dr. Ali Engin OBA	
<i>Asya-Pasifik Bölgesi'nde Stratejik Dengede Tayvan'ın Rolü</i>	75
Ahmet Faruk IŞIK	
<i>Tayvan'ın "Yeni Güney'e Doğru" Politikası</i>	89
Doç. Dr. Aşkın İnci SÖKMEN	
<i>Tayvan'ın Ulusal Güvenliği ve Tehdit Algılamaları</i>	105
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet ÖZAY	
<i>Tayvan-Endonezya İlişkilerine Dair Kısa Bir Değerlendirme</i>	131
Dr. Ümit ALPEREN	
<i>Tayvan Boğazı Krizleri Bağlamında Çin-ABD Jeopolitik Rekabeti</i>	159
Ferhat DURMAZ	
<i>Soğuk Savaş Sonrası Dönemde Malezya-Tayvan İlişkileri:</i> <i>Algılar, Etkiler ve Uygulama Boyutu</i>	173

Dr. Öğr. Üyesi Merve SEREN <i>Tayvan Savunma Sanayii: Endüstriyel Gelişim Stratejisi ve Alınan Dersler</i>	199
Doç. Dr. Nuran Savaşkan AKDOĞAN <i>Tayvan'da Siyasal Kültür ve Değişim</i>	239
Doç. Dr. Serdar SARISIR <i>Milliyetçi Çin'in Birleşmiş Milletlerdeki Konumu ve Türkiye (1960-1970)</i>	267
Ahmet Yiğitalp TULGA <i>PRC-Taiwan-The Bamboo Union and other Organized Crime Groups Relations</i>	285

TAYVAN'IN ULUSAL GÜVENLİĞİ VE TEHDİT ALGILAMALARI

A. İnci Sökmen ALACA*

GİRİŞ

Tayvan ya da diğer adıyla Çin Cumhuriyeti, Batı Pasifik'te Japonya ve Filipinler arasında, Çin'e 200 km uzaklıktaki 36.197 km kara parçasına sahip, 2017 sayımına göre 23.571.227 nüfuslu, uluslararası sistemde varlığını devam ettirebilme sorunu yaşayan defacto bir ada ülkesidir. (Tayvan Resmi Devleti Web Sayfası Nüfus [web]) Ülkenin demokrasiyle seçilmiş en yüksek siyasi otoritesi başkanına bağlı Ulusal Güvenlik Konseyi, güncel uluslararası güvenlik ortamındaki gelişmeleri dikkate alarak, ortaya çıkan yeni tehditlere göre savunma raporları hazırlamaktadır. İki yılda bir Millî Savunma Bakanlığı tarafından yayınlanan bu savunma raporlarında¹, her türlü iç ve dış tehditler tanımlanmaktadır. Bu raporlar Tayvan halkına açıklanarak, şeffaf bir güvenlik ve savunma stratejisi ülke tarafından izlenmeye çalışılmaktadır.

Devletin ulusal güvenliği, devletin varlığına ve halkına yönelik askeri, ekonomik, sosyal, siyasal ve çevresel tehditleri içermektedir. Tehditler doğrudan ülkenin milli egemenlik ve toprak bütünlüğünü ortadan kaldırmaya yönelik yaşamsal tehditleri ve/veya ülkenin farklı etnik gruplar ya da siyasi ideolojiler arasında iç istikrarının bozularak iç savaşa girmesi ya da uluslararası sistemde küresel nitelikteki bir ekonomik kriz ya da salgın bir hastalık veya çevresel tahribat sonucu (örneğin deniz suyunun yükselerek adaların yok olması gibi) farklı alanlardaki tehditleri içermektedir. Soğuk Savaş'ın 1991 yılında sona ermesinden sonra devletler güvenlik ajandalarını

* Doçent. Dr. İstanbul Arel Üniversitesi İngilizce Uluslararası İlişkiler Bölümü.

¹ Bu konuda bkz. Tayvan Savunma & Ulusal Güvenlik Raporları, <http://www.ustaiwandefense.com/taiwan-ministry-of-national-defense-reports/>(erişim 29.05.2019).

askeri tehditler dışında genişleterek, çoklu tehditler üzerinden savunma ve caydırıcılıklarını arttırmaya çalışmaktadırlar. Tayvan’da böyle bir ülkedir.

Tayvan’ın ulusal güvenliğinin ilk önemli tehdidi milli egemenliğini ortadan kaldırmaya yönelik dışardan Çin Halk Cumhuriyeti’nden kaynaklanan yaşamsal tehdit yer almaktadır. Barışçıl yolla birleşme sağlansa bile, “Tayvanlı” kimliği geliştiren ülkedeki gruplar için Çin’e bağlı bir eyalet olmak 1949’dan beri adada özgürce sürdürülen yaşamı sekteye uğratabilir. Çin’in askeri güç kullanarak zorla bağlanması ise, yüzölçümü, nüfusu ve askeri gücü ile asimetrik bir yapıdaki Tayvan için büyük bir yıkımla sonuçlanabilir. Uluslararası sistemdeki varlığının zor kullanılarak sona erdirilmesi, Çin’e karşı güç dengesini kurmada destek aldığı Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile Çin’in, Doğu Asya bölgesinde karşı karşıya gelmesine neden olabilir. ABD’nin bölgede kurduğu ülke ittifakları sonucunda hem bölgesel hem uluslararası bir çatışmanın (Asya-Pasifik’ten çıkan yeni bir dünya savaşı) başlamasıyla bu kriz sonuçlanabilir.

Yüzölçümü Hollanda kadar bir ada devletinin kendi ulusal güvenliğini sağlaması, varlığını sürdürülebilir kılması açısından önemlidir. Doğu Asya’da ilk ada zinciri içerisinde yer almakta, Kuzey ve Güney Doğu Asya’nın kesiştiği noktada yer almaktadır. Hint okyanusu, Kuzey Doğu ve Güney Doğu Asya ile Pasifik bölgesine ulaşım ada üzerinden kolaylaşmaktadır. Jeostratejik konumu, uluslararası alanda büyük güçler arasındaki mücadelenin en kilit ülkelerinden biri olarak kendisinin yer almasına neden olmaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde 134 km uzunluğundaki Tayvan Boğazı ABD’nin Çin’i çevreleme politikasının en stratejik alanlarından biri olmakta, Çin içinse hem kıyı güvenliği hem de denizlerdeki güvenliği için ada bir sıçrama tahtası pozisyonunda, kendisine bağlı bir uçak gemisi olarak nitelendirilmektedir. Tarihte de hem Japonya hem de Kore Savaşı sırasında Çin’e karşı ABD tarafından “üs” olarak kullanılmış adanın pozisyonu, Tayvan konusunun Çin’in ulusal güvenliği açısından öncelikli yer almasına neden olmaktadır. Çin siber alan dahil tüm teknolojik olanaklarıyla, Rusya’nın Ukrayna’da uyguladığı gibi hibrit bir strateji izleyerek ülke üzerindeki kontrolünü arttırmaya çalışmaktadır.

Singapur, Güney Kore ve Hong Kong ile birlikte yer aldığı *Asya Kaplanları* grubu içinde, Tayvan kişi başına düşen gayri safi yurt içi hasılası 2017 yılında 24.000 USD’a ulaşarak, iletişim ve bileşim sanayine mal üreten en önemli ekonomilerden biri olarak görülmektedir. İhracata dayalı ekonomisi, Çin’in kendisini uluslararası sistemde izole etme politikası, 2008

dünya ekonomik krizi ve sonrası elektronik ürünlere yönelik azalan talepler ve düşen petrol fiyatları nedeniyle daralmaya neden olmuştur. Büyüme oranı 2015 yılında bir önceki yıl %3, 92 den %0,85'e düşmüş, 2017'de tekrardan %2, 86 seviyesine gelmiştir. (Tayvan Resmi Devleti Web Sayfası Ekonomi [web]) Ekonomik işsizlik, adanın karşı kıyısında dünyanın üretim merkezi olan, Tayvan'ın resmi söylemiyle Çin ana kıtasını cazibe merkezi haline getirmektedir. Tayvan'ın ihracat ve ithalat alanında ilk sırada yer alan Çin, ülkenin refahı ve ekonomik kalkınması içerisinde de önem taşımaktadır.² Askeri çatışma ile oluşacak bir ortamda tüm ekonomisi de gücünü yitirecektir. Dıştan gelen bir tehdit içerde de iç tehdit ekonomiyi zora sokabilmektedir.

Ülke için diğer bir dıştan içe doğru tehdit, hedef teki siyasal rejimidir. Komünist Çin'in birleşme ısrarı karşısında, demokratik siyasal rejimine yönelik de bir tehdit bulunmaktadır. Tayvan demokratik ve özgürlük değerlerini korumak için demokrasisini sürekli güçlendirmektedir. "Halk için yönetime "önem vererek, bir dizi demokratik reformlar kapsamında anayasal değişiklikler gerçekleştirmişlerdir. İlk kadın Başkan Tsai Ing-Wen liderliğinde ülke, Asya'nın ilk eşcinsel evliliğini³ 24 Mayıs 2019'da parlamentosu tarafından kabul eden ülke olmuştur. (Sputnik, [web] 2019) Bu kadar özgürlükçü bir yönetimin, halkını yapay zekâya dayalı algoritma programlarla sıkı takibe alan Çin'e bağlanması büyük bir tehdit görülebilmektedir.

Aynı zamanda ekonomik koşullar nedeniyle evlilik ve doğum oranlarının çok düşük olması, sürekli Çin ve Asya pasifik ülkelerden gelen göçler, ülkede belirlenmiş 17 farklı yerel kimlik bulunması, sosyal eşitlik ve adalet konularında hükümet üzerinde bir baskı oluşturmaktadır. Ekonomik refah ile doğru orantılı bu konular da gelecekte ülke nüfusunun eriyerek adanın kimliğinin değişmesi yönünde bir tehdit taşımaktadır. Özellikle nüfus üzerinde 2003 yılında Asya'da ortaya çıkan SARS (Ağır Akut Solunum Yetersizliği Sendromu) virüs salgını da bulaşıcı hastalıklar konusunda ülke yönetimini önlem almaya itmiştir. İç bir tehdit olarak kimlik sorunu, sınır aşan bulaşıcı hastalıklar ve azalan nüfus probleminden kaynaklanabilmektedir.

² 2017 rakamlarıyla Tayvan'ın ihracatının %41'ni Çin, %18,5 ASEAN ülkeleri, %11,6 ABD, %8,6 AB ve %6,6'sını Japonya oluşturmaktadır. İthal ürün aldığı ülkeler ise %19,9 Çin, %16,2 Japonya, %12 ASEAN ülkeleri, %11,7 ABD ve %10 AB ülkeleri oluşturmaktadır. (Tayvan Resmi Devlet Web sayfası Ekonomi [web]).

³ Tek cinsi evlilikler konusunda bkz Iris Erh and Ya Pai (2017) *Sexual Identity and Lesbian Family Life Gender Sexualities and Culture in Asia*, Palgrave Macmillan.

Bu yazıda giriş bölümünde değinilen ulusal güvenliğine yönelik tehditler iç ve dış tehditler olarak, yaşamsal, ekonomik, siyasal, sosyal ve çevresel bağlamda değerlendirilecektir. Doğu Asya bölgesel güvenliği ve küresel liderlik için ABD-Çin rekabeti bağlamında uluslararası güvenlik üzerinde Tayvan'ın etkisine yer verilerek, uygulamaya koyduğu güvenlik stratejileri de yazının kapsamı içerisinde yer almaktadır.

1. Tayvan'ın Ulusal Güvenliğine Yönelik Dış Tehditler

Tayvan'ın ulusal çıkarları, devletinin ve ulusal kimliğinin devamlılığı, ülkenin ekonomik kalkınmasının sürdürülebilirliği, özgürlük-demokrasi ve insan haklarının savunulması, ülkenin toprak bütünlüğünün korunması, Tayvan Boğazı'nda herhangi bir askeri çatışmanın olmaması ve bulunduğu bölgede barış ve istikrarın sağlanmasıdır. 2008 yılında revize edilen ulusal güvenlik strateji belgesinde, Tayvan'ın dış politikasının diyalog ve diplomasiye dayandığı ve barışçıl politika izleyeceği belirtilmiştir. (Taiwan National Security Council, 2008: Vi)

2016'da seçimle iktidara gelen, ülkenin iki büyük partisinden biri olan liberal merkezci Demokratik İlerici Parti (DİP) ülkenin bağımsızlığından yana, kalkınma ve demokrasisini daim kılacak bir dış politika izlemektedir. Uluslararası ilişkiler teorilerinden liberal teori kapsamında, iç siyaset rejiminin dış politikayı belirleme görüşü çerçevesinde insan hakları ve demokrasiye önem veren, halen iktidardaki DİP parti barışçıl bir söylemle hareket etmesine rağmen, karşı sahilde yer alan Çin Halk Cumhuriyeti adanın güvenliği için en büyük dış tehdit olarak sayılmaktadır. Ülkenin ulusal güvenliği temelde uluslararası sistemdeki diğer ülkelerle olan ilişkilerine dayanmaktadır.

a. Çin Dış Tehdidi

Tarihsel bir temeli olan bu tehdit, ana kara Çin'de Chiang Kai-Shek liderliğinde milliyetçiler ve Mao Zedong liderliğinde komünistler arasında yaşanan iç savaş sonucunda 1949'da yenilen milliyetçilerin Tayvan'a gelip burada bir sürgün devleti kurmasıyla başlamıştır. Ortak bir vatandaşlık ağından çıkmış, dil (mandarin Çincesi) ve dinsel (Budizm ağırlıklı) konuda aynılık, ancak siyasi ideoloji açısından komünizm ile milliyetçilik arasındaki bölünmüş bir siyasi durum ortaya çıkmıştır. Bu nedenle Çin dış politikasında, adanın ana kara Çin'in ayrılmaz bir parçası olarak görülmesine ve "Tek Çin" politikasının uluslararası sistemde savunulmasına neden olmuştur.

Adanın Çin siyasetinin iç karışıklarının bir parçası olması sadece Mao dönemine özgü değildir. Han hâkimiyeti altındaki Ming hanedanlığı ile yabancı Mançu hâkimiyeti altındaki Qing hanedanlığı arasında ki siyasal mücadele de ada, Qing hanedanlığından kaçan Hanlıların Zheng Chenggong önderliğinde “Dogning Krallığı” kurarak varlıklarını sürdürmesine neden olmuştur. Adadaki Dogning Krallığı, Qing hanedanının onları teslim zorlayarak, adanın tümü üzerinde hak iddia etmesiyle sona ermiştir. (Kuhn, 2009: 21) Çin hükümeti her zaman kendi tarihinin Çin'i anlamak için en iyi bir kılavuz olduğunu belirtir. Geçmişte adadaki siyasi durumun Qing hanedanlığının askeri gücü ile değişmesi, Tayvan içinde benzer bir geleceğin olacağını düşündürtebilir.

1949'dan günümüz 2019'a kadar 70 yıllık bir dönemde Çin'in nükleer füzeleri dahil mevcut askeri ve siyasi güç potansiyeli bu sorunu kökten çözmesine yardımcı olabilirdi. Turistik tanıtımlarda tüm adanın her yerinin sekiz saat içinde görülebileceği belirtilirken, güçlü bir Çin ordusunun amfibi timleri ve havadan adayı maksimum iki saat içinde kontrol altına alması olasıdır. Askeri güç kullanarak adadaki yönetimi kendi siyasal rejimine katmasının, uluslararası alanda yaratacağı olayların maliyetinin küresel liderlik hedefinin önüne kara bir gölge düşüreceğinden, olayı belli bir süreçte götürmesine neden olmaktadır. 2017 Amerikan başkanı Donald Trump'ın ulusal güvenlik strateji belgesinde açıkça tehdit algıladığı Çin'in askeri güç kullanarak yayılmacı bir siyaset izlemesi, Çin dış politikasında temel ilke aldığı “barışçıl yükselme” ile saldırgan olmadığını dünyaya belirtmesiyle ters düşecek bir durum yaratacaktır. Rusya'nın yakın çevre doktrini çerçevesinde özerk bölgeleri kendi toprakları içerisine katan siyasetinin, Amerika tarafından uluslararası politikada nasıl bir kara propaganda ile cevap verildiğini ve hatta NATO için yeniden bir tehdit haline geldiği görülebilmektedir. Çin lideri Xi Jinping'in 2015 yılında ilan ettiği eski tarihi ipek yolunu karadan ve denizden yeniden canlandıran “Bir Yol Bir Kuşak” projesi Kuzey Amerika hariç dünyanın neredeyse büyük bir kısmında dış ticaret ağı oluşturmakta, siyasi liderliği Asya bölgesine konumlandırmakta ve alternatif bir yeni ekonomik düzen ortaya çıkaracaktır. Tüm imkânlarıyla bu projeyi ve liderliğe giden imkanları engellemeye çalışan, bulunduğu bölgedeki ülkelerle ittifak ilişkilerini güçlendirerek Soğuk Savaş'ta Rusya'ya uygulamış olduğu çevreleme politikasını bizzat bu ülkeye de uygulayan ABD için böyle bir askeri hamle aradığı en iyi fırsatlardan biri olacaktır.

Harita -1 Tayvan ve Bölgedeki Amerikan Üsleri

Diğer yandan Çin'i geriletken en önemli neden aslında ABD'nin Tayvan'ı korumak için askeri güçle karşılık verme olasılığı ve bunun yeni bir dünya savaşına dönebilme riski taşımasıdır (Shahtahmasebi, 2018 [web]). Aynı zamanda tırmandırılan gerilim bölgedeki diğer Amerika ile ittifak içerisindeki ülkeleri de krizin içine çekerek bölgesel bir çatışmaya da dönüştürebilir. Bu bölgede en kritik alan Tayvan Boğazı'dır. Geçmişte 1954-55 yılları arasında denizde bulunan kendi karasularına yakın küçük adaları ele geçirmek için yoğun bombardıman altında tuttuğu, I. Tayvan Boğazı krizi, 1958'deki ikinci Tayvan Boğazı krizi ve 1995'de aynı bölgede üçüncü askeri çatışma krizinin oluşmasına neden olmuştur. ABD ve Rusya'nın olaya dahil olmasıyla krizler derinleşmiştir. ABD'nin 1955'de kabul ettiği Formosa Tasarısı kapsamında denizde ki adalara herhangi bir askeri müdahalenin Tayvan'a yapıldığını kabul ederek, Amerikan'ın da müdahalesini öngörmekteydi. Devlet olarak tanımadan gayri resmi bir ilişki yürüten Amerikan yönetimi, Tayvan ile arasındaki 1954-1979 ikili savunma anlaşması o dönemde Amerika'nın meşru askeri güç kullanmasının temelini oluşturmaktadır (Association for Diplomatic Studies and Training, [web]). Ayrıca, 1995-1996 krizi sırasında Çin hükümeti iki nükleer silah kullanma teşebbüsünde bulunmuş ve sözlü olarak da Amerikan hükümetini nükleer karşılık verme konusunda tehdit etmiştir. Nükleer silah kullanma şantajı olası çatışmanın nereye gidebileceğini de göstermektedir (Easton, 2019 [web]).

Tayvan–Trump hükümeti ilişkileri, 1979 yılında ABD Kongresi'nin kabul ettiği Tayvan İlişkiler Yasası (Taiwan Relations Act) kapsamında (diplomatik tanıma kararı almamasına rağmen), adada kurulan Amerikan Enstitüsü aracılığıyla resmi olmayan biçimde sürmektedir. Batı Pasifik bölgesinde barış, güvenlik ve istikrarın sağlanmasında iki ülke arası ilişkilerin önemi yasa da belirtilmiştir. İlaveten Tayvan'a yönelik askeri güç kullanımı, ambargo veya boykot Batı Pasifik'teki barış ve istikrarı bozacağı için ABD ulusal çıkarları içerisinde yer almakta olduğunu vurgulanmıştır. Gerçekleşen böyle bir askeri güç kullanmasının karşısında, O günkü koşullara göre, ABD tarafından verilecek cevabın ne olacağı belirtilmemiştir. İlk muhtemel tepki Çin ile diplomatik ilişkilerin sona erdirilmesi olabileceği öngörülmüştür (Taiwan Relations Act, 1979: 3,6). İlaveten 1982 de Başkan Reagan döneminde silah satışının devam edeceği, bu satışlarda Çin hükümetinin onayı aranmayacağı, ilişkiler yasasının revize edilmeyeceği, Tayvan ve Çin arasında barış için zorlama yapılmayacağı, yer alınmayacağı ve egemenliğinin devam ettirilmesine çalışılmasıyla ilgili “*Altı Güvence (Six Assurances)*” verilmiştir. Hem yasa hem de bu güvenceler 2016 yılında Amerikan Senatosunda yeniden onaylanmıştır (An, 2017: 7-8). Tayvan ulusal güvenliği için tam güvence ve caydırıcılık sağlayan Amerika ile olan ilişkilerde nükleer savunma şemsiyesinin altında karşılıklı bir savunma anlaşması imzalanmış olmasıdır. Bu durum olası askeri müdahale de ABD'nin askeri karşılık vermesine imkân tanıyacağı için Tayvan'ın Çin'e karşı caydırıcılığını attıracaktır. Yine de böyle bir savunma anlaşması halen mevcut olmasa da Tayvan'a yönelik askeri güçle bağlantılı herhangi bir olayın ABD'nin müdahalesini ortaya çıkaracağı yasa kapsamında öngörülebilmektedir.

Amerikan Trump hükümeti, Çin'in yükselişi karşısında liderlik ve güç değişimi nedeniyle geliştirdiği Asya-Pasifik politikasını, “*Özgür ve Açık Hint-Pasifik Politikası* (Free and Open Indo-Pacific-FOIP)” olarak yeniden biçimlenmiştir.⁴ Bir Haziran 2019'da yayınlanan bu politika kapsamı içerisinde Çin ile ilgili olan bölümde, Çin'e karşı, kendi gücünü arttırmaya çalışarak iç dengeleme, ittifaklar ve stratejik ortaklıklar geliştirme politikası

⁴ ABD'nin “Özgür ve Şeffaf Hint-Pasifik Politikası” “altı temel konudan oluşmaktadır. 1) Uluslararası suları ve hava sahasının engellenmeden herkese açık olması 2) Uluslararası ticaret ve yatırımlara yönelik engellerin ortadan kalkması 3) Siyasal liberalleşmenin bölgede sağlanması 4) Bölgede saldırgan davranışların engellenmesi 5) Dost hükümetlerle işbirliği sağlanması 6) II. Dünya Savaşı sonrası ABD'nin kurduğu liberal düzenin devamlılığı (Roy, 2019 :9-10).

izleyerek dış dengeleme stratejisi hayata geçirdiğini belirtmiştir (FOIP, 2019: 7-11). Çin bölgedeki liberal bölgesel güvenliğe yönelik, askeri gücüyle egemenlik alanını genişleten bir ülke olarak tehdit görülmektedir. Özellikle ABD yeni politikasında bölgedeki denizlerin ve hava sahasının güvenli olmasını istemektedir. Çin'in Güney Çin Denizinde, BM Deniz Hukuku tarafından onaylanmayan özel imtiyazlı hakları ve 2013 yılında Doğu Çin Denizi üzerinde uçuşa yasak bölge ilanının kabul edilmediğinin açıklamasıdır (FOIP, 2019: 8). Tayvan Boğazı Amerikan siyaseti için uluslararası sular olarak serbest geçişin sağlanması gereken ve burada uyguladıkları güç diplomasisini bu nedenle meşru kılan stratejik bir alandır. Güney Çin Denizi sorunları açısından, bölgeye ulaşmak için Tayvan Boğazı ve Tayvan adası stratejik bir öneme sahiptir. Amerikan hükümetin Vietnam ve Filipinler'le kurduğu diplomatik ittifak ilişkisi Tayvan sorunu dışında Güney Çin denizi konusunda da Çin ile ABD'ni askeri açıdan karşı karşıya getirmektedir (Carpenter, 2006).

Yeni planda Tayvan insan haklarına saygılı, demokrasi ile yönetilen bir ülke olarak Özgür ve Açık Hint Pasifik kavramını iyi yansıtan örneklerden biri olarak kabul edilmektedir. Sahip olduğu stratejik konumu nedeniyle Güney Çin Denizi'nde etkin olmak isteyen ABD için, ittifak ilişkisi içinde Güney Kore ve Japonya ile birlikte liberal blok grubunda yer alması gereken ülkedir. Bu gereklilik zaten 2003 yılında *Dış İlişkiler Yetkilendirme Yasası* (Foreign Relations Authorization Act) kapsamında Amerikan Kongresi Tayvan'ı NATO üyesi olmayan en önemli ittifak üyelerinden biri olarak kabul etmiştir (An, 2017: 8). Ancak daha önce de belirtildiği gibi 1978 yılında tek taraflı ABD savunma anlaşmasında çekilmiş ve son kabul edilen FOIP'de böyle bir anlaşma yapma eğilimi olduğunu belirtmemiştir. Planda Çin'in Tayvan Boğazı'nda ve yakın çevresinde askeri varlığını arttırarak gerek Tayvan'ını bağımsızlığını gerekse bu olaya karışan üçüncü ülkenin caydırılmasına çalışıldığına dikkat çekilmiştir. Çin Hava Kuvvetleri'nin ada üzerinde sürekli uçuşları ve Doğu Çin Denizi'nde deniz tatbikatları Tayvan'a yönelik güç gösterisi olarak değerlendirilmiştir (FOIP, 2019: 31). Amerikan hükümeti sürekli askeri silah satarak, ABD'de askeri okullarda Tayvanlı askerleri eğiterek öncelikle ülkenin kendi savunmasının geliştirilmesini istemektedir. Bu durum Gürcistan-Rusya-ABD ilişkilerini hatırlatmaktadır. Gürcistan'da Amerikan askeri desteği almasına rağmen, 2008'de Rusya ile girişilen savaşta iki özerk bölgesini kaybetmiş, ülke rejimi Rusya lehine değişmiş, ABD asla müdahale etmemiştir.

ABD'nin yer almayacağı Çin-Tayvan savaşının sonucu üzerine yazılan makalelerde Tayvan'ın kazanabileceği de ileri sürülmektedir (Greer, 2018 [web]). Askeri gücünü yeni teknolojilerle yenileyerek “*rezerv güç*” oluşturmaya olası bir savaşta başarıya götürebileceği ileri sürülmüştür. Bu rezerv güç kapsamında bileşim ve iletişim sanayindeki öncü rolüne dayanarak elektronik ve siber alanda etkin konuma gelerek elektro manyetik savunma yeteneklerinin geliştirilmesi, hava saldırılarına karşı güçlü savunma sistemi kurulması ve deniz gücüne karşı füze sistemleri, deniz mayınları alanında uzmanlaşma, deniz altı savaş kapasitesinin artırılması ile insansız gözetleme sistemlerinin kurulması önerilmiştir. I. Dünya Savaşı sırasında deniz muharebesini dönemin en güçlü askeri gücü İngiltere'ye karşı Osmanlı İmparatorluğuna kazandıran, Çanakkale Boğazı'na döşenmiş mayınlardır. Tayvan Boğazı altında döşenebilecek mayınların Çin donanmasını zarara uğratabileceği düşünülmüştür (Easton, Stokes, Cooper and Chan, 2017: 53-59). Her olası savaşta orduyu yöneten askeri lider, silah kapasitesi ve dış destek önem taşıdığı kadar halkın savaşma konusundaki moral ve desteği de önem taşımaktadır. 2018 yılında Çin ile olası savaşta nasıl şekilleneceği ile ilgili yapılan kamuoyu anketinde, katılanların %65,4 ülke savunmasının yeterli olmayacağını, ancak ABD olaya müdahale ederse başarı sağlanabileceği sonucu ortaya çıkmıştır. ABD müdahalesi olmadığında halkın savaşma gücü isteksiz kalabilir. Ülke istikrarını kaybedebileceği düşünülebilir (Chia-Chen and Hsu, 2018 [web]).

Çin için de Tayvan bir ulusal güvenlik konusudur. ABD bizzat yer aldığı konuda, iki taraf arasındaki rekabette Çin'i zayıflatabilecek ve hatta iki ülkeyi askerî açıdan karşı karşıya getirebilecek niteliktedir. Adanın bağımsızlığını ilan ederek, Çin'e karşı düşmanlık besleyen bir ülkenin askeri üssü haline gelmesi Çin için bir tehdittir. 1951-1969 yılları arasında Amerikan Merkezi Haber Alma Teşkilatı (CIA) havadan örtülü operasyonlarını gerçekleştirmek için adayı kullanmıştır. Çinlilerin bir kopyası olan ada vatandaşlarını ana kara Çin'de bilgi toplamak için kullanmış, havadan nükleer kapasitesini öğrenme, sinyal dinleme ve görüntü almayı başarmıştır (Pocock, 2010). Kıyılarının bulunduğu deniz bölgesinin güvenli hale getirilmesinde, tarihsel olarak 1899-1901 yılları arasındaki Boksör Ayaklanması sonrası Batılı devletlerle denizden gerçekleştirdiği savaşı, askeri teknolojisinin geriliği nedeniyle kaybetmiş olmasının de bir önemi vardır. İlâveten ekonomisinin önemli yapı taşlarından serbest bölgeler kıyıya yakın alandadır. Güney Çin Deniz'indeki haklarının korunması içinde Tayvan gerçekten güvenliği açısından önem arz etmektedir.

Ulusal güvenliğinde önem taşıyan Tayvan konusunda bir yasa çıkararak alacakları önlemleri belirtmişlerdir. 2005 yılında kabul ettikleri, Tayvan'ın bağımsızlık kazanmasına karşı yasa (Anti-Secession Law), Çin'in toprak bütünlüğünün ve egemenliğinin korunabilmesi için Tayvan'a yönelik barışçıl olmayan yöntemleri kullanabileceğine onay vermektedir. Bu yasaya istinaden "Tek Çin" politikası kapsamında Tayvan'ı kendine bağlı özerk bir yapı ve konuyu kendi iç işleri olarak saydığı ve olası bağımsızlık talebi karşısında askeri müdahale meşru kabul edilmektedir. Aynı yasa da barışçıl bir şekilde yeniden birleşme sağlandığında yüksek derece de bir özerklik sağlanarak kendi siyasal sistemini (kendi ekonomik, siyasi, sosyal sistemi aynen muhafaza edilip kendi ordusu olabilecek) devam ettirebileceği belirtilmiştir. Yine yasa da Tayvan Boğazı ve bölgede barış ve istikrar için ana kıta Çin ile Tayvan arasında karşılıklı güveni sağlayacak şekilde insan değişimi, yoğun ekonomik, kültürel, eğitim, bilim, teknoloji, sanat ve sağlık konularında iş birliği, organize suçlar konusunda ortak çalışma talep edilmektedir (Anti-Secession Law, 2005 [web]).

Barışçıl birleşme konusunda, Kırım, Güney Osetya ve Abhazya gibi parlamento kararı ile Rusya'ya bağlanma talebi gibi Çin'de kendi dış politikası "Barışçıl Yükselmeye" uygun Tayvan parlamentosunun Çin'e katılmasını, askeri güç kullanarak dahil etmekten daha çok isteyeceği kesindir. Hong Kong (1997) ve Macau (1999) Çin'e barışçıl bir şekilde dahil olmaları da bu beklentiyi arttırmaktadır. Çin devlet başkanı Xi Jinping'in 2 Ocak 2019'da yaptığı konuşma da barışçıl birleşmeyi yenileyerek, aynı ailenin bir parçası olarak Çinlilerin Çinlilerle savaşını istemediklerini dile getirmiştir (China Daily, 2019 [web]). Ancak Tayvan iç siyaseti bu konuda ikiye bölünmüş durumdadır. Ülkenin kurucusu partisi ve uzun süre ülkeyi 1949-1987 yılları arasında sıkıyönetimle tek başına yöneten geniş sosyal tabanı olan mavi Milliyetçi parti (Kuomintang-KMT) birleşmeden yana iken, 2016'da seçimleri kazanan kadın lider Tsai liderliğinde ülkenin ilk muhalefet partisi yeşil Demokratik İlerici Parti (DİP) bağımsızlık yanlısı bir politikayı savunmaktadır (Mattlin, 2011: 1-29).

1986'da demokrasiyi savunan Dangwai Hareketi'nin partiye dönüşerek ortaya çıkardığı DİP kurulduğu zamandan itibaren Tayvan'ın uluslararası statüsünün bağımsızlık olması gerektiğini belirtmiştir. Bu bağımsızlık ilanı için parti kurucularından Chen Shui – Bian iki koşul belirlemiştir: eğer KMT parti yetkilileri ile Çin hükümeti anlaşırsa, eğer KMT Tayvan halkının çıkarlarını dikkate almadan tek taraflı hareket eder demokrasiden saparsa

bağımsızlık ilan edileceği belirtilmiştir. “Self determinasyon “kararı bir koz olarak tutularak mevcut durumun korunmasından yana politikalar parti tarafından izlenmeye çalışılmıştır (Rigger, 2001: 30). KMT’nin iktidarda olduğu dönemde yaptığı hatalarda muhalefet partisinin güçlenmesini sağlamıştır. Tayvan’ın güneyini ekonomik açıdan geri planda bırakırken, kuzey oldukça zenginleşmiştir. Ülkenin güney kesimi KMT karşı bağımsızlık yanlısı DİP partisini desteklemiştir. Yine 2014 yılında Tayvan gençleri, iktidarda olan KMT’nin Çin ile yaptığı ticari anlaşmayı protesto etmek için sosyal medya üzerinden örgütlenerek “*Ayçiçeği Hareketi-Sunflower Movement*”, adı altında başkaldırmıştır. Gençlerin Çin ile yapılan bu anlaşma da gösterdiği tepki bağımsızlık yanlısı bir politikayı destekledikleri yönünde yorumlanabilir (Rowen, 2015: 5-21). Ülkede bulunan yerli gruplar kendi kimliklerine yönelik ayrımcılık uygulayan ve ilk defa 2016’da hem özür dilenen hem de sosyal adalet sağlayacağını vaat eden DİP yanında yer almaktadırlar. Bu bölünmüşlük halkın birleşme ya da bağımsızlık yönündeki görüşleri alındığında da ortaya çıkmakta %80 Çin’e bağlanmadan bir bağımsız Tayvan olmayı istemektedirler.

Ülkenin partilerinin bölünmüşlüğü yumuşak geçişi zorlaştırırken, 2020 yılında Tayvan’da yapılacak seçimlerin sonucu Çin politikasını belirleyecektir. Bu nokta da Çin, askeri ve askeri olmayan taktikleri içeren 5. Jenerasyon savaş modeli sayılan “*Hibrit Savaş*” stratejisi uygulamaya koymuştur. Hedef Tayvan kamuoyunu etkilemektir. Hibrit savaşın askeri olmayan yapısını stratejik enformasyon savaşı içermektedir. (Lin, 2018 [web]) Çin dış politikasında ekonomik destekleme ve yumuşak güç politikalarının dışında, stratejik enformasyon operasyonları da gerçekleştirmektedir. 2003 yılında Çin ordusunun stratejik enformasyon savaşını “*Üçlü Savaş*” adı altında kavramsal çerçevesini belirlemiştir. Üçlü savaş kapsamında hedef alınan ülke dışı halk topluluklarına yönelik stratejik psikolojik operasyonlar, açık ya da örtülü medya manipülasyonları ile yasal savaş içermektedir (Raska, 2015 [web]). İnternet ortamında içerikleri oluşturan sayısız makaleler bu stratejik enformasyon savaşının silah haline dönüştürülmüş kısmını oluşturur. Bilgiler içerisinde sahte haberlerle halkı manipüle etmek olduğu kadar Çin’in güçlü askeri yapısını ortaya koyan korkutma ve Tayvan halkının ve ordusunun savaşma direncini kırmayı da amaçlanmaktadır. Özellikle Tayvan Boğazı çevresinde yer alan askeri gemiler, yeni son teknolojik füzelerin denemeleri ve askeri tatbikatların resimleri internet üzerinden Tayvan halkına baskı oluşturmak için kullanılabilir. Olası askeri müdahale sırasında halkın direnç

göstermeden Çin'i kabul etmesiyle ilgili gerçek dışı haberler, ada halkının savaşıma isteğini kırarak birleşmeyi de kolaylaştırabileceği öngörülebilmektedir (Lin, 2018 [web]; Ho, 2018 [web]).

Tayvan medyası 2000'nin üzerinde gazete, 227 kanal sağlayan 56 kablolu televizyon istasyonu ile başarılı stratejik enformasyon savaşı gerçekleştirebilecek kadar çeşitliliğe sahiptir (Rickards, 2016 [web]). Medya parti renkleri olarak mavi KMT ile yeşil DİP arasındaki kutuplaşmayı yansıtmakta, basın özgürlüğünde kısıtlama olmaması dezenformasyon ve gerçek dışı haberlerin kolaylıkla yayılabilmesine alan sağlamaktadır. Tayvan'da internet temelli vatandaşlara yönelik kampanyaların gücü iki tane sosyal hareketin sonuçlarıyla anlaşılabilir. İlki Savunma Bakanı'n istifasıyla sonuçlanan 2013'de Tayvan ordusundaki insan hakları ihlallerine yönelik "Beyaz Tişört Ordusu- *White Shirt Army*" hareketi (Wan, 2013) ile 2014'de Çin ile imzalanan servis ticaret anlaşmasının askıya alınmasını sağlayan gençlerin protestosu "Ayçiçeği Hareketi-Sunflower movement"dir. (Rowen, 2015). 2016 seçimleri sırasında KMT adayına yönelik sosyal medyadaki negatif kampanya seçimin rakibi lehine sonuçlanmasına neden olmuştur. Ancak, 2018 Kasım belediye seçimlerinde DİP, beklediği başarıyı sağlayamamış oyları gerilemiştir. Sonucun arkasında Çin'in yoğun propaganda ve sosyal medya kampanyası olduğu ileri sürülse de Çin hükümeti bunu kabul etmemiştir. Rusya tarzı seçimlere müdahale edebileceği beklentisi 2020 yılında gerçekleşecek genel seçimlerde beklenilebilir (Horton, 2018 [web]).

Ülke içinde siyasi kutuplaşmanın derinliği, barışçıl birleşmenin önünde engel görülmektedir. İlaveten Çin ile yapılan her ortaklık protestolara da neden olabilmekte, demokratik bir rejim nedeniyle askıya alınabilmektedir. 1989'da Çin'de gerçekleşen gençlerin başlattığı Tiananmen olayları sert bir askeri karşılıkla birçok kişinin ölümüyle sonuçlanmıştı. 2014'teki gençlerin organize ettiği Tayvan'daki Ayçiçeği Hareketi ise onların istediği şekilde demokratik yoldan çözümlenmesi, Çin hükümetinin dikkate alması gereken önemli bir ayrıntı olarak değerlendirilmelidir. Hong Kong ile birleşme sağlandıktan sonra bile Çin'den atanan bir vali tarafından yönetilmek istenmedikleri için 2014 yılında 74 gün süren "Şemsiye Hareketi" olarak adlandırılan olaylar, birleşme sağlansa da tam bir istikrar oluşturmadığını göstermektedir. Benzer olayların Tayvan'da olası bir birleşme sonrası yaşanacağı ileri sürülebilir. Çünkü gençler demokratik bir ülkede doğup baskı altına girmeye karşı gelebileceklerdir. Amerikan hükümeti olası bir

askeri işgal asimetrik tepki olarak halkın direniş göstermesini önermektedir. İlaveten Asya'da Amerikan etkisi Güney Kore'de erkeklerin makyaj yapması, Tayvan da tek cins evlilik gibi uç noktalarda özgürlükler olarak kendini göstermektedir. Çin'in test ettiği kendi vatandaşına yönelik sosyal kredi sistemi, halkın sosyal medya üzerinden takibi ve Uygur Türklerine yönelik içeriği tam belli olmayan kamplar özgürlükle bağdaştırılamamaktadır. Bunları Tayvan gençlerinin benimseyebileceğini düşünmek biraz zor gözükmektedir.

Barışçıl birleşmeyi etkileyebilecek konularda biri de Tayvan halkının kimliği ya da başka bir deyişle kendi kimliğini nasıl tanımladığıdır. Ülkede yerel halkla birlikte, popüler kültür Amerikancılık ve 1949'dan beri gelişen adaya özgü "Tayvan" kimliği ile melez bir kimlik yapısı vardır. Yeni oluşan kimlik yapısı demokrasiye geçişinin bir sonucu görülebilmektedir. Ülkede sırf ana kara Çin'e yakınlık duyanlar ya da Tayvanlı görenler ya da her ikisini de benimseyen bir halk bulunmaktadır. Bu üç kimlik arasında en az olanı Çin'le kendini özdeş görenlerdir. Gençler arasında Tayvan kimliğine dayalı milliyetçiliğin yüksek olması bağımsızlık yönünde daha fazla talep yaratmaktadır. Bunda KMT partisinin otoriter politikalarının da payı vardır. Ülkenin dayandığı ulusal kimlik Çin den ayrı Tayvan kimliği olarak görülebilmekte, ana kara Çin ise ülkenin düşmanı olarak değerlendirilmektedir (Stokton, 2007: 49-71). Çin'in siyasal rejimi Tayvan kadar demokratik olsaydı ortak kimlik algısı en üst çıkabilirdi. Olası barışçıl birleşme olduktan sonra yeniden Çin kimliğinin yerleştirilmesi için Uygurlara yönelik kampların benzerinin Tayvan'ın bir kesimi için inşa edilebilme ihtimali de bulunmaktadır. Ayrılıkçı eğilimleri terör örgütleri ile özdeşleştiren Çin hükümeti, direnişlere karşı çözüm olarak kendi halkının da meşru kabul edebileceği uygulamaları hayata geçirebilir. Ancak ülkenin geleceği Tayvan gençlerinin kendilerini nasıl görmek istedikleri ile bağlantılı olduğu için yükselen Tayvan milliyetçiliği, Çin ile barışçıl birleşmeyi engelleyecek olduğu söylenebilir. Aynı zamanda bağımsızlık talebi ABD için de Çin'in bu karara karşı askeri müdahale ile karşılık verecek olması ve iki ülkeyi karşı karşıya getirebileceğinden endişe yaratabilmektedir. Mevcut statükonun adadaki devamlılığı en uygun durum olarak görülmektedir (Rigger, 2006: 5). Tek Çin politikasını ABD de kabul etmekte, ancak bölgede Tayvan'ı kendi müttefiklerinden biri olarak da görmektedir.

Çin'in tüm bu gelişmelere rağmen, 2016'da seçim sonucu adaya yönelik baskısını iyice arttırmıştır. Tayvan için en can alıcı konu, diplomatik

tanınmasını kaybetmektir. İki ülke arasındaki tanınma savaşında, Tayvan ile daha önce diplomatik ilişki kurduğu Burkina Faso, Dominik Cumhuriyeti, Sao Tome ve Principe, Panama, El Salvador, Vatikan'ı ekonomik ve siyasi gücünü kullanarak bu karardan vazgeçirebilmiştir. Dejure olarak tanıyan ülke sayısı güncel konumda, 17'ye düşmüştür. Bu ülkeler içerisinde Okyanusya bölgesinde bulunan Kiribati, Marshall Adaları, Nauru, Palau, Solomon Adaları ve Tuvalı Pasifik adaları geniş yer almaktadır. Bu adalar üzerinde iki ülke arasındaki rekabet parasal yardımlara dayanan “Çek *Diplomasisi*” kapsamında yürümektedir. Çin, bu adalara yönelik mali yardımlarla beraber Tayvan ile diplomatik ilişkileri kesmeye zorlaması tehdidi bulunmaktadır (Roy, 2019: 5). Okyanusya bölgesindeki altı ada, Tayvan'ın en önemli ticari partnerleri olmamasına ve güvenliğini sağlamada etkin rol almamalarına rağmen, egemenlik ve diplomatik izolasyonun engellenmesi konusunda, yaşamsal varlığını sürdürülebilir kılmak için önem arz etmektedirler (Rich, 2019 [web]). Tayvan'ın bu adalara yönelik en önemli avantajı kendi nüfusu içerisinde bu adalardan gelen Aborjinlerin yer almasıdır. Nüfusunun %2'sini oluşturan bu 16 farklı yerli kesim, ağırlıklı Polinezyalı (doğum yeri) ve Avustralya kökenlidir. DİP kadın lideri Tsai seçildikten sonra ülkede sosyal adaleti sağlamak için ayrımcılık yapılan bu yerlilerden özür dileyerek adaletsizliği sona erdireceğini açıklamıştır (Ramzy, 2016 [web]). Pasifik adaları ile ortaklık sağlayan bu yerli halka karşı ülkede yeni politikalar geliştirilirken ülkeye gelen Çinli turistlerin yerli halkın kimliğine yönelik tehditleri ortaya çıkmıştır. Hem Tayvan içinde hem de Pasifik adalarında, Çin kontrolüne karşı adaların yerli halkı büyük bir direnç göstermektedir. (Cole, 2014 [web])

Diplomatik izolasyonun artmasının dışında, 1980 yılından itibaren Tayvan ekonomik açıdan asimetrik bir biçimde ürettiği malları en çok ihracat ettiği ülke Çin'e a bağlıdır. Tayvan ekonomisi, dünya ekonomik dalgalanmalardan etkilenen, ihracat temelli kırılgan bir ekonomiye sahiptir. IT ve iletişim alanında uzmanlaşmış yüksek teknolojik ürün üretimi (server, cep telefonu, masa üstü bilgisayarlar, diz üstü bilgisayarlar, LCD monitörler, dijital kameralar, CD gibi) ve Asya Kaplanları içerisinde yer alması dünya ekonomisi açısından da önem sağlamaktadır. Uluslararası ekonomik alanda ilk dört bankasıyla ilk sırada yer alan, para rezervi yüksek ve kurduğu Asya Yatırım Kalkınma Bankasıyla gelişmekte olan ülkelere yardım eden dünyanın ikinci büyük ekonomisi Çin, kendi merkezi etrafında dünyanın çeşitli yerlerine ulaşan geniş bir ticaret ağı ile refah yaratmaya çalışmaktadır. Tayvan'daki siyasi ve ekonomik elitleri, Çin'in ekonomik açıdan bu

pozisyonunu, sert uluslararası rekabet alanında ülkenin ekonomik sürdürülebilirliği için kullanılması yönünde hem fikirdir. Ancak Çin ekonomik gücünü “havuç ve sopa” mantığı ile kullanarak bu gücüyle kendi dış politika amaçlarını da gerçekleştirmeyi hedeflemektedir. Tayvan'ın ekonomik açıdan destek almayı isterken, tam bağımsız olması Çin'in asla kabul edeceği bir olay değildir. Böyle bir karar sonrasında Çin'in bu ülkeye yönelik ekonomik yaptırımlarının; stratejik malların ihracatını ve ithalatını engelleme (üretim ve iş gücü üzerinde olumsuz etki yaratma) Çin'de bulunan Tayvan iş adamlarının ve şirketlerinin mal varlıklarını dondurma, hisse senedi piyasalarını dalgalandırma, ülkenin kilit sanayisi IT, iletişim ve ulaşım sektörlerini geriletme, başarılı olduğu sektörlerin aynısının Çin'de gerçekleştirerek bu alandaki gücünü kırma (Derin su gemiciliği alanında Tayvan'ın Kaohsiung limanı yerine Çin'in Şanghay/Pudong limanının önem kazanması, yarı iletken madde üretimindeki öne çıkan pozisyonunu Çin'e kaptırma) olabileceği düşünülmüştür (Tanner, 2007: 17-18). Ekonomik izolasyon ve durgunluk ada ekonomisini çökertebilir. Çin'in Şanghay/Jiangsu yüksek teknoloji ürünlerin üretim merkezi haline gelmiştir. Bu ürünler Çin'deki 10.000 üzerindeki Tayvan şirketlerinin doğrudan yatırımlarının sonucudur. Ekonomik yaptırımların gerçekleşmesi durumunda “Güney'e Gidiş” stratejisi kapsamında Hindistan, Tayland, Malezya, Endonezya'ya kayabileceği düşünülmüştür.

Çin ekonomik yaptırımları aracılığı ile ülkenin politik sisteminde de değişimi hedeflemektedir. Bağımsızlık yanlısı siyasi partinin iktidarı kaybetmesi birincil amaçtır. Bu noktada Tayvan'da “Taishang” olarak adlandırılan ekonomik açıdan güçlü sınıf üzerinden siyaseti kendi çıkarına yönlendirmeye çalışmaktadır. İş adamlarının tüm yatırımları Çin ile bağlantılıdır. Bu kesim genellikle KMT partisine finansal destek vererek, birleşme yönünde lobi faaliyetleriyle çabalamaktadırlar. Olası bir ekonomik yaptırımda ilk onların mal varlıkları dondurulacağı ve yatırımları askıya alınacağı için kendi ekonomik çıkarları açısından Çin'in isteği doğrultusunda hareket etmeye çalışmaktadırlar. Aralık 2003'de Çin kendi ülkesinde faaliyet yürüten 20'den fazla Tayvanlı iş adamını kendi ordusu için casuslukla suçlayarak tutuklamıştı. Pekin yönetiminin “bir tavuğu öldürüp maymunları korkutma” stratejisi olarak adlandırdığı bu taktik, ne kadar sert olabileceğini göstermekte, iş adamları üzerinde korku yaratmayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda kendi ülkesinde de Çin tarafından rehin alınan, ajanı ya da ülkenin Truva atı olarak gösterilen kesimdir (Tanner, 2007: 111-120). Casus olarak anılmalarında basına yansıyan, ABD tarafından ortaya çıkarılan Silikon

Vadisi’ndeki Mikron Teknoloji firmasından hafıza çip teknolojisi (DRAM) ile bağlantılı sekiz gizli ticari projenin Çin tarafından finanse edilen ortak Tayvan-Çin firması tarafından çalınmasıdır (Ignatius, 2018 [web]). Hem Çin hem de Tayvan hükümeti tarafından casuslukla suçlanan bu ekonomik kesimin kendi çıkarlarını sürekli gözettiği düşünülebilir.

İlaveten ülkeye yönelik politik propaganda kapsamında, Tayvan kamuoyunda ülkenin istikrarı ve ekonomik güvenliğinin Çin’e bağımlı olduğu sürekli hatırlatılmaktadır. Ekonomik çıkarların oy kullanma sırasında dikkat edilmesi gereken bir konu olduğu vurgulanmaktadır. Bağımsızlık yanlısı gençleri kazanabilmek için Çin, adada bulunan ekonomik durgunluktan faydalanarak iş imkânı açısından ülkede çalışabilmeleri için, ülkede kalmalarını sağlayan yasal izinleri başlatmıştır. Altı aydan fazla Çin’de yaşayan, yasal bir işte çalışan ya da okuyan kişiler kalma belgesi kazanarak sosyal güvenlik, ulaşım, eğitim ve finansal hizmetlerden faydalanabilmektedirler. “*Böl ve Ele Geçir*” stratejisi sonucunda çok sayıda Tayvanlı genç kalma belgesi almıştır. Bu beyin göçü, özgürlük ve demokrasi talebindeki gençlerin ekonomik açıdan Çin’e bağlanmasına neden olmakta, Çin de kaldıkları süre içerisinde de kalplerinin ve zihinlerinin kazanılmasına çalışılmaktadır (Chiang and Yang, 2018 [web]).

Pekin-Taipei hükümetleri arasında karşılıklı bir istihbarat savaşı da sürmektedir. Çin özellikle ada da Amerikan varlığının faaliyetlerini yakından takip etmekte, bu ülkeden alınan silahlar, bağımsızlık yanlısı DİP partisinin faaliyetleri, ordunun imkân ve kabiliyetleri istihbarat çalışmalarının ana konularını oluşturmaktadır. Yeni Çin Haber Ajansı (The New China Agency) ve bazı diğer medya kuruluşları Çin’in iç güvenliği ilgili gruplar Uygur, Tayvan, hakkında bilgileri toplayarak ilgili birimlere aktarmaktadırlar (Mattis, 2015 [web]; Horton, 2017 [web]). Tayvan hükümeti tarafından açığa çıkan ajanlar ağırlıklı kendi üniversitelerinde okuyan Çinli öğrencilerdir. Çin’in öğrenci ağı üzerinden istihbarat toplaması, ABD’de Çinli öğrencilere karşı tedbirleri attırırken, Tayvan da bu alanda önlemlerini arttırmıştır. Tayvanlı her zaman Çin’de rahatlıkla bir Çinli gibi dolaşabilir aynı dili konuşabilir bilgi toplayabilir. Yabancı ülkeler adına Çin aleyhine bilgi toplayabilecek en doğru kitle olarak görülebilir. Sanayi casusluğunun yüksek seviyelerde gerçekleştiği günümüzde Çin’inde Tayvanlı iş adamlardan bazılarını bu nedenle tutuklamıştır.

Çin-Tayvan arasındaki ilişkiler sıfır toplamı bir ilişki sayılabilir. Tek bir tarafın kazanacağı olayda, bağımsızlığı karşısında askeri güçle ve

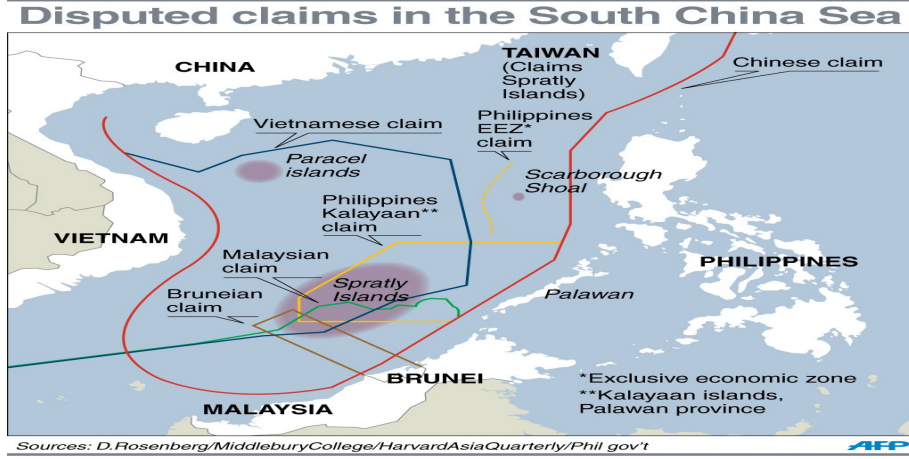
ekonomik yaptırımlarla cevap verebilecek ana kara Çin nedeniyle şu anki durum en arzu edilen durum olarak görülmektedir. Ada halkının yarısı da ideolojik olarak KMT üyesi kapsamında Çin ile birleşmeyi isteyerek barışçıl birleşme yönünde çaba sarf etmektedirler. Ortak düşman algısı ve olası savaş durumunda halkın bir kısmının Çin yanında yer alabileceğinden güçlü bir savunma yapılamayabilir. Ada halkı ABD'nin 1955'den beri toprağında yer alan askeri üsten 1979 da bir anda vazgeçerek, büyükelçiliğini kapattığını da unutmamaktadır. Amerikan çıkarlarının bölgede neyi gerektiriyorsa Tayvan stratejik bir ittifak olarak resmi olmayan biçimde ilişkiler sürdürülmektedir. Çin'e yönelik bir savaş çıkartmak istiyorsa, Tayvan her zaman hazır bir neden olarak elinin altında bulunmaktadır. ABD'nin ada ile olan bağlantısını koparmak için, adada kendi ülkesiyle özdeşlik kuranları kullanırken, yoğun iletişim, istihbarat ve kamuoyu propagandaları da yapmaya devam etmektedir. Bu kadar ağır kuşatma altında Tayvan'ın bağımsız bir siyasi yapı olarak varlığını sürdürebilmesi için elindeki mevcut 17 ülkeyi koruması ve daha da arttırmaya çalışması gerekmektedir. Ulusal güvenliği açısından beka konusunda belirtildiği gibi Çin en merkezi ülke olmaktadır.

b. Bölgesel Güvenlik Sorunlarından Kaynaklanan Tehditler

Bir ada devleti olarak bulunduğu Güney Çin Denizi ve Doğu Çin Denizi'nde egemenlik ve denizcilik hakları konusunda çıkan çatışmalarında içerisinde yer almaktadır. Sayısız ada, kayalık ve resif bulunan Asya Pasifik bölgesinde, deniz altı kaynaklarında doğal gaz ve petrol olması ve balıkçılık bölgede bulunan ülkelerin rekabetini arttırmaktadır. Egemenlik ve münhasır ekonomik bölge haklarını kendi çıkarı doğrultusunda hak iddia ederek ve yapay adalar inşa ederek genişletme eğiliminde olan Çin ve diğer ülkeler arasındaki çatışmalar bu sorunları teşkil etmektedir.

Güney Çin Denizi'nde Çin, Vietnam, Filipinler, Endonezya, Singapur, Malezya, Brunei ve Tayvan'ın yer aldığı bir sorun haline gelmiştir. Bölgede bulunan Spratly (Nansha) adalarına ait Taiping adası konusunda Tayvan ile Filipin arasında ada/kayalık olup olmadığı konusunda problemler var. Tayvan 1956'dan beri adada askeri güç bulundurmakta, insan yaşadığını ileri sürerek alt yapı yatırımları gerçekleştirmektedir. Tayvan halkı için Mayıs 2013 yılında, Filipinli Sahil Güvenlik güçleri tarafından öldürülen balıkçılar iki ülke arasında ciddi krize neden olmuştur. Bu olay sonrasında Tayvan Filipin hükümetine ekonomik yaptırım uygulamıştır (Thim, 2013[web]). Güney Çin Denizi'nde Vietnam ile Çin arasında adalar konusunda küçük çaplı bir askeri çatışma olmuş, Filipinler de sorunları uluslararası yargıya

taşımıştır. Ağırlıklı Çin'in egemenlik alanını tartışmasız genişletmesi bölgedeki bir olası askeri çatışmada Tayvan'ı içine çekebilir.

Harita-2 Güney Çin Denizi'nde Çatışmalı Egemenlik İddiaları

Doğu Çin Denizi'nde yer alan Senkaku adalar zinciri olarak adlandırılan Diaoyutai adalarının Japonya mı yoksa Tayvan'ın egemenlik alanı içinde olduğu bir sorun teşkil etmektedir. Japonya tarafından 2012'de millileştirilen 7 km alandaki bu yer hem Çin hem de Tayvan arasında kızılgınlığa sebep olmuştur. Çin bölge üzerinde uçuşa yasak güvenli alan ilan ederek Japonya'nın hak iddiasını zayıflatmıştır. Japonya ile Tayvan, ABD'nin bölgedeki liberal müttefikleridir. İki ülkenin çatışma içinde olması Çin'e karşı kurulacak bloğun zayıflamasına neden olacağı için diplomatik yoldan sorunların çözümü önemsenmektedir. Tayvan'ın tarihinde bir dönem Japonya'nın elinde olan ada ve aralarında birbirilerini destekleyen ilişkiler çatışmayı öngörmemektedir. Japonya, "Tek Çin" politikası kapsamında Tayvan'dan çok Çin'i bu adalar konusunda muhatap saymaktadır. Bölgede oluşabilecek çatışma yine Tayvan'ı etkileyecektir (Stratfor, 2012 [web]).

Harita-3 Doğu Çin Denizinde Tartışmalı Adalar

2. Tayvan'ın Ulusal Güvenliğine Yönelik İç Tehditler

Bir ülkenin egemenlik, toprak bütünlüğü ve istikrarına yönelik iç tehditler farklı etnik, dini ve ideolojik gruplar arası iç savaşı, terör eylemlerini; ekonomik açıdan durgunluk, yüksek işsizlik ve yoksulluk oranları; siyasal açıdan siyasal rejiminin değişmesine yönelik tehditler ile deprem gibi doğal felaketler sonucu ülkenin haritadan silinmesi gibi tehditler iç güvenlikle ilgilidir.

Daha önce de değinildiği gibi ihracat ağırlıklı ekonomisinde Çin önemli bir ortaktır. Çin'den kaynaklanacak bir ekonomik yaptırım ülkede ekonominin daralmasına neden olabilir. Dünya ekonomisinde ABD ile Çin arasındaki ticaret savaşı, Tayvan'ın kar elde etmesini sağlamıştır. İlave karşılıklı vergilerin konması Tayvan'ın yeniden üretim açısından düşük maliyetlere sahip olarak ön plana çıkartmıştır (Schofield, 2019 [web]). Ancak enerji açısından yetersiz kaynaklara sahip ülke Orta Doğu'da çıkabilecek bir savaştan etkilenecektir. Finansal açıdan dünyadaki krizlere açık olan ülke bu durumunu güçlendirmeye çalışsa da tam anlamıyla olumsuzluklardan kendini muaf tutamamaktadır. Çin'in Tayvan'ı uluslararası örgütlere ve serbest ticaret anlaşmalarına girmesini sürekli engelleyerek ekonomik görünmeyen abluka uygulamaktadır. Çin yine de politik birleşmenin olabilmesi için öncelikle ekonomik birleşmeye önem vermekte, Tayvan gençliğini kazanmak için iş imkânları sunmaktadır.

Adanın en önemli konularından biri insan gücünün azalmasıdır. Gençler ağır ekonomik şartlar nedeniyle evlenmemekte, çocuk doğum oranları çok düşük seviyelerde devam etmektedir (Lim, 2019 [web]). Yaşlanan nüfusun azalması nedeniyle iş gücü diğer Doğu Asya bölgesinden gelen bireylerle sağlanmaya çalışılmaktadır. Azalan nüfus ekonomik işgücü, savaştan asker ve ülkenin kimliğini etkilediğinden önemli bir iç tehdit olarak görülmektedir (Jennings, 2018 [web]).

Sayırsız gelen göçmen ülke nüfusunun çeşitlenmesine neden olmuştur. Farklı kültürler arası evliliklerde yeni bir kimlik biçimlerinin ülkede oluşmasını sağlamaktadır. Tayvan nüfusu yerli halk, Hakka, Minnanese (Holo), Çin'den gelenler ve göçmenler olarak oldukça çeşitlidir. Yerli halk ile Çinliler arasında, Hakka ve Minnanese gruplar arasında zaman zaman iç çatışmalar olmaktadır. Doğu Tayvan'da köylerde Japonca konuşulmaktadır. Ülkeye gelenler kendi ekonomik, sosyal ve kültürel yapılarını adada muhafaza ettikleri için çıkar çatışmaları yaşanmaktadır. KMT partisi de sıkıyönetim döneminde adadaki yerlilere yönelik ayrımcılık ve sosyal adaletsizlik göstererek gruplar arasındaki sorunları derinleştirmiştir. Toplumsal birlik olma yönünde bu etnik sorunlar, demokratik rejim çerçevesinde insan haklarını gözetten bir siyaset anlayışı ile düzeltilmeye çalışılmaktadır (Wang, 2005, 171-185).

Siyasal rejim konusunda yeşil DİP ile mavi KMT partisi arasındaki büyük mücadele de ülkenin politik kültürünü etkilemektedir. Çin'in üç savaş olarak adanın kamuoyuna yönelik psikolojik baskısı, manipülasyonları ve propagandaları bağımsızlık/birleşme yönündeki ikilemleri çoğaltmaktadır. İç siyasette mevcut kadın lideri zayıflatmak için politik hamleler yapılmaya devam etmektedir. Rejim için 2020 seçimleri hayati öneme sahiptir. Hem ülkenin geleceği hem de iç siyasetteki istikrarı belirleyici olacaktır.

Tayvan için Çin tehdidinin dışında var olmasıyla ilgili ikincil önemli tehdit çevresel felaketlerdir. Çevresel felaketleri Tayvan yönetimi; su (seller, yağmurlar ve yaz yağmurları), rüzgâr (tayfun felaketi) ve deprem olarak üç kategoriye ayırmıştır. Pasifik Havzasında Batı çatlağında yer alan bir ada olduğundan tsunami tehdidi altındadır. Ada her yıl Mayıs ve Kasım ayları arasında güçlü tayfun etkisi altında kalarak, ağır yağış ve güçlü rüzgârlarla yaşam felç olabilmektedir. 1911-2018 yılları arasında 366 kere tayfunla karşılaşan ada da köyler büyük zarar görmekte insan kayıpları olmaktadır. Bunların içerisinde 2009 yılında meydana gelen Morakot tayfunu 700 kişinin ölümüyle ve 10.000 kişinin evsiz kalmasıyla sonuçlanmıştır

(Commonwealth Magazine, 2018 [web]). En büyük kayıpların yaşandığı deprem, 7.3 şiddetinde 2.415 kişinin öldüğü 1999 depremidir. Ölümcül olan deprem riski oluştuktaki belirsizlikle ülke için önemli doğal felaketlerden biri görölmektedir (Taipei Teen Tribune [web]).

SONUÇ

Doğu Asya'da jeopolitik pozisyonu ile önemli bir ülke olan Tayvan, tarihsel bağları bulan Çin Ana karasının birleşme yanlısı politikası nedeniyle mevcut statükosunun değişme tehdidi ile karşı karşıyadır. Bağımsız bir devlet olarak yeniden diplomatik ilişkilerini arttırarak güçlü ekonomisiyle uluslararası sistemde varlığını sürdürmek isteyen ülke, iç siyasetinde de bağımsızlık /bütünleşme ikilemiyle kutuplaşmış durumdadır. Adanın ekonomik açıdan ana kara Çin ile olan yoğun ilişkileri, 2020 adadaki genel seçimler sonrası Çin'in tavrı ile tehdit altındadır. Asya Pasifik bölgesindeki zengin enerji kaynakları açısından kıyısı bulunan ülkelerinin çıkarlarını sürekli arttırmaya çalışmaları da bölgesel güvenliği bozacak askeri çatışmaların oluşma riskini taşımaktadır.

Çin-ABD arasındaki rekabet ve mücadele bölgede devletler arasındaki kutuplaşmayı da arttırmaktadır. Tek Çin politikası kapsamında ABD, Tayvan ile resmi olmayan ilişkilerini yürütürken bölgenin kendi ulusal çıkarı kapsamında önemini sürekli belirtmektedir. Çin'in askeri gücüne karşılık Tayvan, ABD ile hareket etmek istemekte bu durum da bölgede iki büyük gücün askerî açıdan karşılaşmasına neden olabilme riskini taşımaktadır. Tayvan Boğazı bu açıdan kritik bir yerdir. Tayvan konusunda ABD'ni devre dışı bırakmak isteyen Çin hükümeti adanın kendisiyle barışçıl bir biçimde bütünleşmesi için adadaki kendisiyle bütünleşmek isteyen siyasi grupları ve iş adamlarını kullanmaktadır. 70 yıldır süren adanın mevcut durumu, ABD Çin ile bir savaş başlatmak isterse ya da Çin'in bu konuda sabrı sona erip radikal bir karar almasıyla değişecektir.

KAYNAKÇA

- An, David (2017), *Enhancing Taiwan's Role in Asia Under The Trump Administration*, Global Taiwan Institute.
- Carpenter, G. Ted (2006), *America's Coming War With China: A Collision Course Over Taiwan*, St. Martin's Press.
- Easton, I., Stokes M, Cooper, A. C. and Chan, A. (2017), *Transformation of Taiwan's Reserve Forces*, Rand Corporation.
- Kuhn, Philip, A. (2009), *Chinese Among Others Emigration in Modern Times*, Maryland : Rowman & Littlefield Publ, Inc.
- Mattlin, Mikael (2011), *Politicized Society The Long Shadow of Taiwan's One-Party Legacy*, Malaysia : Nias Press.
- Pocock, Chris (2010), *The Black Bats : CIA Spy Flights Over China From Taiwan 1951-1969*, Schiffer Publishing.
- Rigger, Shelley (2001), *Taiwan's Democratic Progressive Party*, London : Lynce Rienner Publishers.
- Rigger, Shelley (2006), *Taiwan's Raising Rationalism : Generations, Politics and Taiwanese Nationalism*, East-West Center Policy Studies 26.
- Roy, Denny (2019), *Taiwan's Potential Role in the Free and Open Indo-Pacific Strategy : Convergence in the South Pacific*, The National Bureau of Asian Research, 77, March 2019.
- Rowen, Ian (2015), "Inside Taiwan's Sunflower Movement: Twenty- Four Days in a Student Occupied Parliament, and The Future of The Region", *The Journal of Asian Studies*, 74 (1), pp. 5-21.
- Tanner, S. Murray (2007), *Chinese Economic Coercion Against Taiwan a Tricky Weapon To Use*, Rand Corporation National Defense Institute Research.
- Wang, Li-Jung, (2005), "The Formation of Transnational Communities", *International Journal of Cultural Policy*, Vol 11, Issue 2, pp. 171-185.

Elektronik Kaynakları:

- Anti-Secession Law (2005), <https://www.taiwandc.org/aslaw-text.htm> (Erişim 10. 05. 2019).
- Association for Diplomatic Studies and Training, "China Fight For Tiny Islands - The Taiwan Strait Crises in 1954-58", <https://adst.org/2016/08/chinas-fight-for-tiny-islands-quemoy-matsu-taiwan-straits-crises-1954-58> / (Erişim 10. 05. 2019).

- Chia-Chen H. and Hsu, E. (2018), "Most Taiwanese Think Military Can Not Fend off China Attack: Poll", *Focus Taiwan News Channel*, (23.04.2018) <http://focustaiwan.tw/news/acs/201804230015.aspx> (Erişim 10. 05. 2019)
- China Daily (2019), "Xi Says China Must Be, Will Be Reunified as Key Anniversary Marked", <http://www.chinadaily.com.cn/a/201901/02/WS5c2c8451a310d912140531fb.html> (Erişim 10.05.2019).
- Chiang H. Jeremy and Yang A. Hao (2018), "China's Divide and Conquer Charm Offensive", *The Interpreter*, 26.09.2018, <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/china-s-divide-and-conquer-charm-offensive-0> (Erişim 10.05.2019).
- Cole, J. Michael (2014), "Taiwan's Aboriginal Culture Threatened by China", *The Diplomat*, (08.08.2014) <https://thediplomat.com/2014/08/taiwans-aboriginal-culture-threatened-by-china/> (Erişim 10.05.2019).
- Commonwealth Magazine (2018), "The Island of Typhoons and Earthquakes", (10.07.2018) <https://medium.com/commonwealth-magazine/the-island-of-typhoons-and-earthquakes-fb27828b1e3a> (Erişim 10.05.2019).
- Easton, I. (2009), "Ian Easton on Taiwan: Taiwan's Nuclear Problem", *Taipei Times*, (04.03.2019) <http://www.taipeitimes.com/News/editorials/archives/2019/03/04/2003710796> (Erişim 02.06.2019).
- FOIP Indo-Pacific Strategy Report (2019), The Department Of Defense, (01. 06. 2019) https://media.defense.gov/2019/May/31/2002139210/1/1/DOD_INDO_PACIFIC_STRATEGY_REPORT_JUNE_2019.PDF (Erişim 02.06.2019).
- Greer, Tanner (2018), "Taiwan Can Win a War With China", *Foreign Policy*, (25. 08 .2018) <https://foreignpolicy.com/2018/09/25/taiwan-can-win-a-war-with-china/> (Erişim 01.05.2019).
- Ho, L. (2018), "Taiwan is bungling its response to China's Psychological Warfare", *International Newslens*, (24.10.2018) <https://international.thenewslens.com/article/106720> (Erişim 02.06.2019).
- Horton, Chris (2017), "Rather Than Talk to Taiwan China Send in The Spies", *Quartz*, (16.03.2017) <https://qz.com/932963/chinese-espionage-an-estimated-5000-communist-spies-are-in-taiwan-and-it-doesnt-know-what-to-do-about-it/> (Erişim 02.06.2019).
- Horton, Chris (2018), "Specter of Meddling by Beijing Looms over Taiwan's Elections", *The New York Times*, (22.11.2018) <https://www.nytimes.com/2018/11/22/world/asia/taiwan-elections-meddling.html> (Erişim 02.06.2019).
- Ignatius, D. (2018), "America's Overt Payback For China's Covert Espionage", *The Spokesman Review*, (19.11.2018) <http://www.spokesman.com/stories/2018/nov/18/david-ignatius-americas-overt-payback-for-chinas-c/> (Erişim 04.06.2019).

- Jennings, R. (2018), "Taiwan's Population Will Decline By 2021: Why That's Bad News For Its Tech-Led Economy", *Forbes*, (20.05.2018) <https://www.forbes.com/sites/ralphjennings/2018/05/20/taiwans-population-will-decline-by-2021-why-thats-bad-news-for-its-tech-led-economy/#37ef4ee65792> (Erişim 04.06.2019).
- Lim, E. (2019), "Taiwan's fertility rate lowest in the World: report *Focus Taiwan*", (25.03.2019) <http://focustaiwan.tw/news/asoc/201903250013.aspx> (Erişim 02.06.2019).
- Lin, Yu Ying (2018), "China's Hybrid Warfare and Taiwan", *The Diplomat*, (13.01.2018) <https://thediplomat.com/2018/01/chinas-hybrid-warfare-and-taiwan/> (Erişim 10 .05. 2019).
- Mattis, P. (2015), "A Guide to Chinese Intelligence Operations", *War on The Rocks*, (18.08.2015) <https://warontherocks.com/2015/08/a-guide-to-chinese-intelligence-operations/> (Erişim 02 06. 2019)
- Ramzy, Austin (2016), "Taiwan's President Apologizes to Aborigines for Centuries of Injustice", *The New York Times*, (01. 08 .2016) <https://www.nytimes.com/2016/08/02/world/asia/taiwan-aborigines-tsai-apology.html> (Erişim 01.06. 2019).
- Raska, Michael (2015), "Hybrid Warfare with Chinese Characteristics", *S. Rajaratnam School of International Studies*, (02.12.2015). <https://www.rsis.edu.sg/wp-content/uploads/2015/12/CO15262.pdf> (Erişim 02.06.2019).
- Rickards, Jane (2016), "Taiwan's Changing Media Landscape", *Taiwan Business Topics*, (25.03.2016) <https://topics.amcham.com.tw/2016/03/taiwans-changing-media-landscape/> (Erişim 10.05.2019).
- Rich, S. Timothy (2019), "The Importance of Taiwan's Diplomatic Partners in Oceania", *The Interpreter*, (31.05.2019) <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/importance-taiwan-s-diplomatic-partners-oceania> (Erişim 02.06.2019).
- Schofield, J. (2019), "Taiwan Profits from America's Trade War with China", *ZD Net*, (31.05.2019) <https://www.zdnet.com/article/taiwan-profits-from-americas-trade-war-with-china/> (Erişim 02.06.2019).
- Shahtahmasebi, Darius, (2018), "Will The Taiwan Question Give Rise To a World War III Scenario?" *RT*, (08.11.2018) <https://www.rt.com/op-ed/443437-china-us-taiwan-war/> (Erişim 10.05.2019).

- Stratfor, (2012), "In Taiwan a More Assertive Stance Over Dispute Islands", (11.10.2012) <https://worldview.stratfor.com/article/taiwan-more-assertive-stance-over-disputed-islands> (Erişim 10.05.2019).
- Sputnik, (2019), "Asya'da İlk: Tayvan Parlamentosu Eşcinsel Evlilikleri Onayladı", (17. 05. 2019), <https://tr.sputniknews.com/asya/201905171039077723-asyada-ilk-tayvan-parlamentosu-escinsel-evlilikleri-onayladi/> (Erişim 29.05. 2019).
- Stockton, Hans (2007), "Taiwan: Political and National Security of Becoming 'Taiwanese'", *Identity and Change In East Asian Conflicts The Cases of China, Taiwan and The Koreas* , ed. Shale Horowitz, Uk Heo and Alexander C. Tan, New York : Palgrave Macmillan. United States-Taiwan Relations Act (1979), <https://www.cia.gov/library/readingroom/docs/CIA-RDP85-00003R000100050016-5.pdf> (Erişim 10.05.2019).
- Taiwan National Security Council (2008), 2006 Security Report (2008 Revised Edition) <file:///F:/tayvan/2006-national-security-report.pdf> (Erişim 20.05.2019).
- Taipei Teen Tribune "Earthquakes in Taiwan: How Taiwan Handles", <https://taipeiteentribune.com/taiwan-earthquakes/> (Erişim 20.05.2019)
- Tayvan Devleti Resmi Web Sayfası <https://www.taiwan.gov.tw/> (Erişim 25.05.2019).
- Thim, M. (2013), "Taiwan's Dispute with the Philippines (1): One International Law, two interpretations", *Asia Dialogue* (19.05.2013). <https://theasiadialogue.com/2013/05/19/taiwans-dispute-with-the-philippines-i-one-international-law-two-interpretations/> (Erişim 25.05.2019).
- Wan, William (2013), "Taiwan's White Shirt Army Spurred By Facebook Takes on Political Parties", The Washington Post, (10.11.2013), https://www.washingtonpost.com/world/asia_pacific/taiwans-white-shirt-army-spurred-by-facebook-takes-on-political-part/ (Erişim 20. 05. 2019).

